

mehnatkashlari turmush darajasini | ko'tarilishiga zamin yaratdi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 18.04.2019 y., 06/19/5708/2962-son.
2. Karimov I.A. Bunyodkor xalqimiz azmu shijoatining amaldagi ifodasi. Asarlar to'plami, 15 jild. –Toshkent: O'zbekiston. –2007. –B. 162.
3. Norqobilov A., Alimov Ch. Yurtparvarlar yurti: Qiziriq tumani hayotidan lavhalar. – B. 34
4. O'zbekiston Milliy arxivi, 1619-fond, 2-ro'yxat, 62-hujjat, 154-varaq.
5. Qishloq xujaligida klaster tizimini rivojlantirish: tajribalar, natijalar va istikbolli yunalishlar. Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. 2019 yil 24 may: - Buxoro : "Sadriddin Salim Buxoriy" Durdona nashriyoti, 2019. –B. 3.
6. Surxondaryo viloyat hokimligi Iqtisodiyot va statistika bosh boshqarmasi. Ikkinchi kitob. –Termiz, 2010. –B. 48.
7. Surxondaryo viloyat hokimligi Iqtisodiyot va statistika bosh boshqarmasi. Ikkinchi kitob. –Termiz, 2010. –B. 32, 52.
8. Surxondaryo viloyat hokimligi joriy arxivi. 4-bayonnoma, 13-hujjat, 2004 yil, 2 fevral. –B. 3.
9. Surxondaryo viloyat hokimligi joriy arxivi. 6-bayonnoma, 3-hujjat, 2010 yil, 10 iyun. –B. 43.
10. Surxondaryo viloyat hokimligi joriy arxivi, 1-bayonnoma, 1-hujjat, 2020 yil, 5-yanvar. – B. 8.
11. Jarqo'rg'on tuman hokimiyati joriy arxivi. 2000-2010 yillar. 4-kitob. –B.13.
12. «Surxon tongi» gazetasi. 2009 yil 18 may.
13. <https://adolat.uz/news/klaster-iqtisodiyotning-barcha-tarmogi-uchun-istiqbol-nashidasi>
14. <https://daryo.uz/k/2022/09/19/surxondaryoda-klasterga-biriktirilgan-yerlar-qonunga-zid-ravishda-olib-qoyilgani-aytilmoqda/>

SURXONDARYO VILOYATIDA TIBBIYOT TIZIMINI KADRLAR BILAN TA'MINLASH MUAMMOLARI VA TIZIMDAGI ISLOHOTLAR

Xujanazarov Absalom Ziyadullayevich,
Termiz davlat universiteti katta o'qituvchisi

Annotatsiya. Maqolada mustaqillik yillarida Surxondaryo viloyatida tibbiyot tizimini kadrlar bilan ta'minlash muammolari va tizimdagi islohotlar masalasi yoritilgan. Shuningdek, aynan tibbiyot sohasida mutaxassislar tayyorlash jarayonida viloyatda amalga oshirilgan tizimli ishlar, shu asosda tibbiy kadrlar soni va salmog'ini oshirish sohasida amalga oshirilgan chora-tadbirlar ham bayon etilgan.

Kalit so'zlar: tibbiyot sohasi, kadrlar tayyorlash, shifokor, hamshiralar, tibbiy-sanitariya xodimlari, tor doiradagi mutaxassislar, davolash profilaktika muassasalari.

Аннотация. В статье описаны проблемы кадрового обеспечения медицинской системы Сурхандарьинской области в годы независимости и реформирования системы. Также была описана системная работа, проводимая в регионе при подготовке специалистов в области медицины, и принимаемые на этой основе меры в сфере увеличения численности и веса медицинских кадров.

Ключевые слова: медицинская сфера, подготовка кадров, врач, средний медицинский персонал, медико-санитарные работники, узкий круг специалистов, лечебно-профилактические

учреждения.

Annotation. The article describes the problems of staffing the medical system in the Surkhondaryo region during the years of independence and reforms in the system. Also, the systematic work carried out in the region during the training of specialists in the field of medicine, and the measures taken in the field of increasing the number and weight of medical personnel on this basis, were also described.

Key words: medical field, personnel training, doctor, nurses, medical and sanitary workers, narrow range of specialists, treatment and prevention institutions.

Kirish. Yangi O'zbekiston sharoitida inson qadri va salomatligi yo'lida amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar asosida tibbiyot tizimida ham ulkan o'zgarishlar amalga oshirildi. Ayniqsa, respublikada onalik va bolalikni muhofaza qilish, aholini o'rtacha umr ko'rish darajasini oshirish, aholini dori-darmon vositalari bilan ta'minlash, tibbiyotda xususiy sektorning o'rnini oshirish, zamonaviy tibbiy diagnostika va davolash vositalarini sohaga tadbiq qilish bilan bog'liq qator ijobiy ishlar amalga oshirilmoqda. Shuningdek, tibbiyot tizimini kadrlar bilan ta'minlash ham alohida dolzarb masala hisoblanadi.

Mustaqillik yillarida tibbiyot sohasida mutaxassislar tayyorlash jarayonida ulkan ishlar amalga oshirildi. Shu asosda tibbiy kadrlar soni va salmog'ining oshishiga erishildi. Sovet hukumati yillarida respublikada aholiga xizmat ko'rsatayotgan vrachlar soni ko'p bo'lishiga qaramay ular tomonidan amalga oshirilgan ishlarning samarasi mavjud raqamlarga mutloqo mos kelmas edi. Buni quyidagi misolda ham ko'rish mumkin. Jahon amaliyotining dalolat berishicha, tibbiy xizmat ko'rsatish sifati faqat kasalxonalaridagi o'rinlar va vrachlar soni bilangina o'lchanmaydi.

Tahlil va natijalar. Surxondaryo viloyatida XX asrning 90-yillargacha tibbiy xizmat sohasida erishilgan darajani mustaqillik yillarida saqlab qolish va uni zamon talablari darajasida isloh qilish, o'tish davrining muhim va o'ta dolzarb vazifalaridan biriga aylandi. Bu

davrda respublika aholisining yetuk malakali tibbiy xodimlar bilan ta'minlash borasida ham anchagina muammolar to'planib qolgan edi. Shu bilan birga, respublikaning olis va yetib borish qiyin bo'lgan hududlarida umumiy amaliyot vrachlari hamda tor mutaxassislarning yetishmasligi, tibbiyot ta'lim muassasalaridagi zarur bo'lgan amaliy tayyorgarlikning yetarli bo'lmayotganligi, shuningdek, uzluksiz kasb-hunar ta'limini tashkil etishning zamonaviy shakl va uslublarining sust joriy etilishi tibbiyot va farmasevtika kadrlarini tayyorlash, o'rta muddatli davrda uni rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlarini belgilash tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha kechiktirib bo'lmaydigan chora-tadbirlar qabul qilinishini talab etadi.

Ayniqsa sohada yuqori malakali kadrlar tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish, uning institutsional, o'quv-pedagogik salohiyatini kuchaytirish, tibbiyot o'quv yurtlarining o'quv jarayonini xalqaro standartlarga mos ravishda tashkil etish, aholi salomatligini muhofaza qilish, reabilitologiya va sport tibbiyoti sohasida dolzarb muammolar bo'yicha ilmiy tadqiqotlarni tizimli olib borish, shuningdek, hududlar aholisiga tibbiy yordam ko'rsatish sifatini yanada oshirish masalalari o'tkirlashib bormoqda edi.

Shu sababdan ham tibbiy-sanitariya xodimlarini kasbiy rivojlantirish tizimini yaxshilash, sohada yetuk va chuqur bilimga ega kadrlarni zamonaviy ta'lim standartlari asosida tayyorlash, tibbiyot tashkilotlari, ayniqsa birlamchi tibbiy-sanitariya yordami muassasalarini professional mutaxassislar bilan ta'minlash, tibbiyot ta'lim muassasalari professor-o'qituvchilarining mavqeini oshirish masalasi kun tartibiga qo'yildi.

Shu davrda tibbiyot sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarni asosan ambulatoriya-poliklinika, qishloq vrachlik punktlarini rivojlantirishga qaratilishi lozim ekanligi anglab yetildi.

O'rganilayotgan davrda Surxondaryo viloyatida asosan tibbiyot mutaxassislari bo'lgan e'tibor mustaqillik yillarida bir muncha o'sdi. Ularning tajribalari umumlashtirilib, Respublika ilmiy-uslubiy

markazlari bilan aloqasi mustahkamlandi. Viloyat sog'liqni saqlash tizimida 1991-yilda 4100 nafar oliy ma'lumotli shifokor ishlagan bo'lsa, 1992-yilga kelib bu ko'rsatkich 4310 nafarga yetdi. Jumladan, birgina Oltinsoy tumani misolida oladigan bo'lsak, tumanda 1991-yilda 188 ta oliy ma'lumotli vrach ishlagan bo'lsa, 1995-yilga kelib ularning soni 210 taga yetdi [1]. Tibbiyot xodimlarining soni oshib borishi aholiga bo'lgan xizmatni yaxshilash bilan birga, yangi davolash bo'limlarining tashkil topishiga, tibbiyot xizmati sifatini oshirishga ham imkoniyat yaratdi.

1992-1993-yillarda viloyat aholisi sonining o'sishi barobarida aholiga ko'rsatilayotgan tibbiy xizmatlarning ham salmog'i ortib bordi.

Mustaqillik yillarida tumanda tibbiyot mutaxassislariga bo'lgan e'tibor o'sib, ularning tajribalari umumlashtirilib, respublika ilmiy-uslubiy markazlari bilan aloqasi mustahkamlandi. Viloyat sog'liqni saqlash tizimida 1990-yili 3399 nafar oliy ma'lumotli shifokor ishlagan bo'lsa, 1991-yilga kelib, 3549 taga yetdi [2]. Tibbiyot xodimlarining soni oshib borishi aholiga bo'lgan xizmatni yaxshilash bilan birga yangi davolash bo'limlarining tashkil topishiga, tibbiyot xizmati sifatini oshirishga sharoit yaratdi.

Xususan, o'rta tibbiyot hodimlarini tayyorlashda Termiz, Denov, Sherobod tibbiyot bilim yurtlarining hissasi katta bo'ldi. Shuningdek, Toshkent va Samarqand tibbiyot institutlari tumanda tibbiyot xodimlarini malaka oshirishi va uslubiy ishlarini yaxshilashda amaliy yordam berdi [3].

Mustaqillik sharofati bilan 1992-yilga kelib tibbiyot sohasiga bo'lgan e'tibor yanada kuchaydi, tumandagi ko'pgina kasalxonalar qayta ta'mirdan chiqarildi. Aholiga ko'rsatilayotgan tibbiy xizmatni yaxshilash maqsadida xorijiy mamlakatlardan zamonaviy tibbiyot asbob-uskunalar keltirildi. Viloyat aholisining har 10 ming kishisiga 1992-yilda 81,5 foiz o'rindiqlar to'g'ri kelgan bo'lsa, 1993-yilga kelib 79,3 foizni tashkil etdi. Bu ko'rsatkich Jarqo'rg'onda 57,1 foizni tashkil etdi [4].

Jarqo'rg'on tumanining ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy va madaniy sohalarida qo'lga kiritgan yutuqlarida, shubhasiz iqtidorli, bilimli, jonkuyar vrachlar tibbiyot ravnaqi uchun halol va vijdonan mehnat qilib, elimiz hurmatiga sazavor bo'ldi. Jumladan, M.Nurmatov, G.T.Xudoyberdiyev, X.Mamatqulov, Ya.Qodirov, R.Shokirova, Q.Xolmo'minov, X.Tojimurodov va M.Xolmatovlar hamda 2-darajali "Sog'lom avlod uchun" ordeni sohibi R.To'xtamisheva, "Shuhrat" medali sohibasi J.Rahmonovlarga o'xshagan yuzlab shifokorlar bunga misol bo'ladi [5].

Viloyatning tumanlari shifoxonalari va poliklinikalarida faoliyat yuritayotgan oliy ma'lumotli vrachlar soni yildan-yilga ma'lum darajada o'sdi, biroq, ularning mehnatini moddiy rag'batlantirilishi pastligi, moddiy manfaatdorlikning yo'qligi mutaxassislarning ishlashi va yashashi uchun yetarli darajada imkoniyatlar yetishmasligi tufayli aholiga ko'rsatilayotgan tibbiy xizmatning sifatini ham pasayishiga sabab bo'ladi. Bu esa sohada jiddiy o'zgarishlar qilishni talab etadi. Ayniqsa, yosh mutaxassislarni rag'batlantirish, ularni yetirli darajada qo'llab-quvvatlanmaganligi, kadrlar bilan ishlashning o'z holiga tashlab qo'yilishi natijasida yosh xodimlarning ishga bo'lgan qiziqishi susayib qolmoqda edi.

Shu davrda soha vakillarining o'zrao tajriba almashishi borasida ham hal qilinishi lozim bo'lgan bir qancha vazifalar mavjud edi. Jumladan, 1994-yilning 30-31-may kunlari O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligining tashabbusi bilan Andijon viloyatida tibbiyot xodimlari anjumani bo'lib, unda bozor munosabatlariga o'tish davrining eng dolzarb muammolaridan biri «Qishloq aholisiga tibbiy xizmat ko'rsatishning sifati va madaniyati, saviyasi, samarasini yanada oshirish masalasini» ko'rib chiqib, muhokama qilindi. Ushbu anjumanda Surxondaryo viloyati shifokorlaridan vakillar ham ishtirok etib, respublikaning boshqa viloyatlaridagi tibbiyot xodimlari bilan o'zaro fikr almashildi.

1996-yil viloyatning Boysun tumanida 100 o'rinli ambulatoriya-poliklinikasi va 30 o'rinli yangi davolash muassasi, Jarqo'rg'on

tumanida 180 o‘rinli ambulatoriya poliklinikasi, Qumqo‘rg‘on tumanida 120 o‘rinli ambulatoriya poliklinika, Sherobod tumanida 60 o‘rinli ambulatoriya poliklinikasi va 110 o‘rinli shifoxona, Sho‘rchi tumanida 70 o‘rinli ambulatoriya poliklinikasi qurib ishga tushirildi [6].

Yangi davr talablaridan kelib chiqqan hoda tibbiyot tizimi sohasida ham chuqur tarkibiy o‘zgarishlar ro‘y berdi. Ilgari tibbiy xizmat ko‘rsatish asosini davlat ta‘minotidagi muassasalar tashkil etgan bo‘lsa, shu bilan bir qatorda, pullik tibbiyot yoki sug‘urta tibbiyoti xizmati ham tashkil etildi.

Mustaqillik yillarida aholiga sifatli va talab darajasida tibbiy yordam ko‘rsatish yuzasidan viloyat hokimligining sog‘liqni saqlash tashkilot va muassasalari tomonidan bir qator ishlar amalga oshirildi. Qishloq infratuzilmasini rivojlantirish sohasidagi hukumat qarorlarini bajarish asnosida viloyatdagi tibbiyot maskanlarining soni va salmog‘i ham o‘sib bordi. Masalan, Boysun shahrida aholi sog‘liqni saqlash masalasida ibratli ishlar qilinib, keng tarmoqli davolash usullari joriy etildi. Boysun shahrida aholiga xizmat ko‘rsatish uchun 1998-yil 2 ta kasalxonada 90 ta vrach, 250 ta o‘rta tibbiyot xodimlari bo‘lib, kasalxonalardagi o‘rinlar soni 150 tani tashkil etilgan edi. Shaharda tez yordam stansiyasi faoliyati ham yo‘lga qo‘yilgan bo‘lib, ushbu muassasada har 10 ming aholiga 16,3 vrach, 61,3 o‘rta tibbiyot xodimlari, 27,5 kasalxona o‘rinlari to‘g‘ri kelardi [7].

Viloyat sog‘liqni saqlash boshqarmasi tizimiga qarashli davolash-profilaktika muassasalarida 2005-yilda 4020 nafar shifokor, 18073 nafar o‘rta tibbiyot xodimlari faoliyat ko‘rsatdi, ulardan 587 nafarini oliy toifali mutaxassislar tashkil etadi [8].

2005-yilda viloyat ko‘p tarmoqli tibbiyot markazida aholiga 405 o‘rin asosida xizmat qildi. Markazda shu davrda 21 ta klinik va 7 ta paraklinik bo‘limlar mavjud edi. Markazda 494 nafar tibbiyot va notibbiyot xodimlari mehnat qilishdi. Viloyat ko‘p tarmoqli tibbiyot markazida vrachlar soni 80 ta. Toifali vrachlar soni - 70 (87,5 foiz) ta shulardan oliy toifalilar 37 (52,8 foiz) ta, 1-toifalilar 33(47,1

foiz)ta, 2007-yil 14 (20 foiz) ta vrach TVMOIda o‘z malakalarini oshirdi. 2007-yilda o‘rta tibbiyot xodimlaridan 57 kishi malakasini oshirdi. 156 hamshira toifaga ega, shundan oliy toifalilari - 111 (71,1 foiz) ta, 1-toifalilar – 38(24,3 foiz) ta, 2-toifalilar 7 (4,48 foiz) tani tashkil etdi [9].

Har bir viloyat, shahar, tuman davolash profilaktika muassasalari uchun malakali mutaxassislar tayyorlash yuzasidan ham juda katta ishlar amalga oshirildi. 1997-yil 50 dan ortiq o‘rta tibbiyot xodimlari 10 dan ortiq vrachlar 1-viloyat shifoxonasida o‘z malakalarini oshirdi. Bu ko‘rsatkich 1998-yilda 60 dan ortiq hamshira va 15 dan ortiq vrach, 1999-yilda 62 ta hamshirani tashkil etdi. Xuddi shuningdek, 1-viloyat shifoxonasi bazasida Termiz tibbiyot bilim yurtini ilgari bitirgan hamshiralar yilning ikki olti oyligida terapiya va xirurgiyadan o‘z malakalarini oshirishi amalga oshirildi.

Viloyat ko‘p tarmoqli tibbiyot markazida 2007-yilda jami vrachlar soni 81 tani tashkil qildi. Shulardan oliy toifalilar 39 (48 foiz), birinchi toifalilar 34 (42 foiz), qolgani yoshlar edi. Hamshiralar esa 274 ta, oliy toifalilari 111 (40 foiz), birinchi toifalilar 38 (13,8 foiz), ikkinchi toifalilar 6 (2,1 foiz) qolgani yoshlarni tashkil etdi [10]. Shu davrda markaz xodimlarini xorijda malakasini oshirish masalalariga ham jiddiy e‘tibor qaratildi.

Viloyat ko‘p tarmoqli tibbiyot markazining Neyroxirurgiya bo‘limi vrachi B.O‘. G‘ulomov Rossiya Federativ Respublikasi Moskva shahridagi Akad. N.N.Burdenko nomidagi Ilmiy Tekshirish Institutining neyroxirurgiya kafedrasiga mutaxassisligi bo‘yicha, Jaroxat oqibatlar va ortopediya bo‘limi boshlig‘i, oliy toifali travmatolog-ortoped T.R. Raxmonov esa Ukraina Respublikasi Xarkov vrachlar malakasini oshirish instituti travmatologiya ortopediya kafedrasiga malakalarini oshirib kelishdi [11].

Viloyat ko‘p tarmoqli tibbiyot markazida 84 ta oliy ma‘lumotli vrach, provizor, notibbiyot xodimi, 3 hisobchi, 274 ta o‘rta tibbiyot xodimi, 130 kichik tibbiyot xodimlari va 45 ta har xil ish qiluvchi xodimlar ishlashadi. Jami vrachlar soni 73 ta (90 foiz)

vrachlari toifalangan, shulardan 39 (48 foiz) oliy toifali vrach, 34 (42 foiz) tasi birinchi toifali, 8 (10 foiz) toifasiz yangi kelganlar. 274 ta o'rta tibbiyot xodimlaridan 155 (56,5 foiz) o'z toifalariga ega. Oliy toifadagilari 111 (40,3 foiz) tashkil qilsa, birinchi toifadagilar 38 (13,8 foiz), ikkinchi toifadagilar 6 (2,1 foiz) tashkil qildi [11]. Shuningdek, markazning 64 o'rta tibbiyot xodimlari 2007-yil davomida Respublika hamshiralarining malakasini oshirish markazining Termiz filialida malakasini oshirib kelishdi va reja 108 foiz bajarildi. 17 ta mutaxassis Respublikaning Toshkent, Samarqand, Farg'ona shaharlarida anjuman va kengashlarda ishtirok etishdi.

Surxondaryo viloyati sog'liqni saqlash tizimida ko'p yillik halol mehnatlari va xalq salomatligi yo'lida xizmat qilgan xodimlarni rag'batlantirish masalasi ham shu davrda muntazaam yo'lga qo'yib borildi. Masalan, X.M. Xo'jayarov Sog'liqni saqlash a'lochisi, "O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan vrach", Sh.A.Raupov Sog'liqni saqlash a'lochisi, Sh.X.Xolliyev - Sog'liqni saqlash a'lochisi va Shuhrat medali sohibi, Q.I.Ikromov - Sog'liqni saqlash a'lochisi, B.X.Xudoyarov - Sog'liqni saqlash a'lochisi va shuhrat medali sohibi, A.B.Ubayev - Sog'liqni saqlash a'lochisi ko'krak nishonini olishdi [12].

O'rganilayotgan davrda tibbiyot muassasalarini tor doiradagi mutaxassislar bilan ta'minlash yuzasidan ham sezilarli ishlar ham amalga oshirildi. Buni viloyat ko'p tarmoqli tibbiyot markazi misolida ham ko'rish mumkin. 2008-yilda mazkur muassasada terapevtlar 5 ta, pulmonologlar 2 ta, gastroenterologlar 5 ta, nefrologlar 2 ta, allergologlar 4 ta, gematologlar 2 ta, dietolog 1 ta, fizioterapevt 1 ta, funksional diagnostika vrachi 2 ta, anesteziolog 6 ta, travmatolog 5 ta, urolog 3 ta, endoskopist 1 ta, proktolog 3 ta, stomatolog xirurg 4 ta, akusher-ginekolog 2 ta, rentgenolog 2 ta, UTT vrachi 1 ta, lor 5 ta, nevropatolog 6 ta, laborant vrachlar 3 ta, kombustsiologlar 4 ta, patanatomi 1 ta, provizor 1 ta, revmatolog 1 ta, qabul xona vrachi 1 ta, jami 84 ta vrach, mutaxassislar bemorlariga 30 turdagi tibbiy yordam ko'rsatib kelishdi, shu asosda aholiga xizmat qilayotgan tibbiyot xodimlarining 92 foiz ni toifali vrachlar

tashkil qildi [13].

O'zbekiston Respublikasi sog'liqni saqlash vazirligi, Surxondaryo viloyat sog'liqni saqlash boshqarmasi tomonidan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2008-yil 29-fevraldagi "Yoshlar yili Davlat dasturi to'g'risida"gi PQ-805 sonli qarori asosida o'tkazilgan "Eng yaxshi tibbiyot muassasi" nominatsiyasi viloyat bosqichi sovrindori diplomi bilan Viloyat ko'p tarmoqli tibbiyot markazimiz taqdirlandi, bundan tashkari viloyat sog'liqni saqlash boshqarmasining "Eng yaxshi vrach" nominatsiyasi bo'yicha nurlil diagnostika bo'limi boshlig'i U.Bekmirzayev "Eng yaxshi hamshira" nominatsiyasi bo'yicha: Abdominal xirurgiya bo'limi katta hamshirasi G.Mirzayeva, rentgen xonasi rentgen laboranti T.Salimovlar, "Eng yaxshi farrosh" nominatsiyasi bo'yicha sterilizatsiya bo'limi farrosh O.Nabiyeva, kon tomirlari xirurgiyasi bo'limi bekasi X.Guchchiyeva, gematologiya bo'limi bekasi R.Annayevalar diplom va sovrinlar bilan taqdirlandilar [14].

2008-yil aprel oyida "Hamshira-2008" "Mehribon sanitarka" hamda 12-may Xalqaro hamshiralar kuni munosabati bilan ko'rik tanlov konkursi tantanali ravishda o'tkazildi. 2009-yilda 21 ta vrach Toshkent Vrachlar malakasini oshirish institutida o'z mutaxassisligi bo'yicha malakasini oshirdilar. Termiz o'rta tibbiyot va farmasevtika xodimlarini malakasini oshirish texnikumida 64 ta o'rta tibbiyot xodimi o'z mutaxassisliklari bo'yicha malakalarini oshirdilar.

2009-yilning aholini ijtimoiy himoya qilish aniq maqsadga yo'naltirilgan chora-tadbirlar kompleksini amalga oshirish, aholiga ko'rsatilayotgan tibbiy yordam sifati va samarasini yanada yaxshilash hamda jahon andozalari darajasiga ko'tarish uchun ixtisoslashtirilgan tibbiy markazlarni tashkil qilish maqsadida qabul qilingan viloyat hokimining 2009-yil 22-iyundagi 96-sonli qarorining ijrosini taminlash maqsadida quyidagi o'rinlar tasdiklandi «Ortopediya va travma asoratlari davolash markazi» 50 o'rinda va Ixtisoslashtirilgan xirurgiya markazi jami o'rin soni shifoxona bo'yicha 325

o‘rin tashkil qildi, shundan: xirurgiya o‘rinlari 190 va 155 o‘rin terapiya bo‘limlariga taalluqlidir.

Shu davrda tibbiyot muassasasida 84 kishi oliy ma‘lumotli, ulardan 80 tasi vrach, 1 ta provizor, 1 kishi notibbiy ma‘lumotga ega, 3 ta hisobchi. 274 ta o‘rta tibbiyot xodimi. 130 kishi kichik tibbiyot xodimlar va 45 kishi boshqalar tashkil qildi. Muassasadagi jami vrachlar soni 81 ta bo‘lib, shulardan: 73 (90 foiz) ta vrachlar toifalangan ya‘ni, 39 (48 foiz) ta vrach - oliy toifali 34 (42. foiz) ta vrach - I toifali 8 (10 foiz) ta vrach – toifasiz, jami o‘rta tibbiyot xodimlari 274 ta shulardan: 155 (56,5 foiz) tasi toifaga ega edi. Oliy-111 (40.3 foiz) kishi I toifa-38 (13,8 foiz) kishi II toifa-(2,1 foiz) kishi. 119 (43,4 foiz) ta - toifasiz 2007-yil davomida vrachlar malakasini oshirish rejasida 20 ta bo‘lib, 12 ta vrach mutaxassisligi bo‘yicha malakasini oshirib keldi. Bajarilishi 75 foiz ni tashkil qildi [15].

2010-yil davomida 64 ta o‘rta tibbiyot xodimlari Respublika tibbiy va dorishunos xodimlar malakasini oshirish. markazining Termiz filialida malakasini oshirishdi. 17 ta mutaxassis Respublikamiz Toshkent, Samarqand, Farg‘ona shaharlarida anjuman va kengashlarda ishtirok etishdi [16].

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2002-yil 15 iyundagi 242-sonli «Oilada tibbiy madaniyatni oshirish, onalar va bolalar sog‘lig‘ini muhofaza qilish ustivor yo‘nalishlari to‘g‘risida»gi qarorini bajarish hamda «Nikohlanuvchi shaxslarni tibbiy ko‘rikdan o‘tkazish to‘g‘risida»gi 365-sonli qarorlarini keng targ‘ib qilish, uyma-uy yurib patranaj ishlarini o‘tkazish maqsadida yil davomida mutaxassislardan viloyatning tumanlariga 66 ta mutaxassis xizmat safariga jo‘natildi.

O‘zbekiston Respublikasi sog‘liqni saqlash vazirligining 2007-yil 1-fevral №50 buyrug‘i «Oliy hamshiralik ishi», o‘rta tibbiyot va farmasevt mutaxassis xodimlar malakasini oshirish va qayta tayyorlash tizimini takomillashtirish to‘g‘risidagi qarori va buyruqlariga asosan 2010-yilda mazkur markazning xodimlari quyidagi tartibda toifalandi. 2011-yil davomida 108 ta o‘rta tibbiyot xodimlari Respublika tibbiy va

dorishunos xodimlar malakasini oshirish markazining Termiz filialida malakasini oshirib kelishdi, davomida 120 foiz ga reja bajarildi. 20 ta mutaxassis Respublikaning Toshkent, Samarqand, Farg‘ona shaharlarida anjuman va kengashlarda ishtirok etib keldilar.

2015-yilda Termiz shahrida shifoxonalar soni 19 ta bo‘lgan bo‘lsa, 2016-yilda esa 21 taga yetdi. Ushbu davo maskanlarida 2016-yilda 1139 nafar shifokor, 4282 nafar hamshiralar faoliyat yuritdi. Biroq Surxon vohasida hamon oliy ma‘lumotli tibbiy xodimlar yetishmaydi. Shu boisdan ham Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filialining tashkil etilishi bu boradagi mavjud muammolarning amaliy yechimini topishda dastlabki qadamlardan biri bo‘ldi.

2018-yildan viloyat kasalxonasi ko‘p tarmoqli tibbiyot markazi deb atala boshladi. Shu davrda markazda 400 koykaga mo‘ljallangan o‘rin bo‘lib, 17 ta klinik, 5 ta paraklinik bo‘limlar mavjud edi.

Markazda jami 647 ta tibbiyot xodimi faoliyat yuritib keladi. Shulardan jami: vrachlar-98 ta, 294 ta hamshira, kichik tibbiyot xodimi-210 ta, boshqa ishchilar 45 tani tashkil kiladi. Shulardan oliy toifali vrachlar-42 ta, 1-toifa-10 ta, 2-toifa-11 ta, 3-toifa 3 ta Jami hamshiralar-194 ta, shulardan, oliy toifa-120 ta, 1-toifa-23 ta, 2-toifa – 51 tani tashkil kildi [17].

Viloyat ko‘p tarmoqli tibbiyot markazi 2020-yil davomida 645 ta tibbiyot xodimi faoliyat yuritib keladi. Shulardan jami: vrachlar - 98ta, 294 ta hamshira, kichik tibbiyot xodimi - 208, boshqa ishchilar 45 tani tashkil qiladi.

Mustaqillik yillarida viloyat tibbiyot sohasini mutaxassis kadrlar bilan ta‘minlash borasida ham bir qancha muammolar saqlanib qoldi. Jumladan, qishloq vrachlik punktlarida patronaj hamshiralarning faoliyati yetarli darajada yo‘lga qo‘yilmadi, shuningdek, zamonaviy tibbiyot asbob-uskunalarini ishlata oladigan mutaxassislar tayyorlash ishlari ham talab darajasida emas edi. Shu sababli ham viloyat aholisi o‘rtasida ayrim kasalliklarning ko‘payishi jarayoni sodir bo‘ldi. Respublikada 2016-yildan e‘tiboran sog‘liqni saqlash sohasida olib borilayotgan islohotlar o‘zining

sifat bosqichiga qadam qo'ydi. Birgina 2017-yilda sohani yanada rivojlantirish hamda tibbiy xizmatlar ko'lamini va sifatini oshirishga qaratilgan 30 ga yaqin rasmiy hujjatlar qabul qilindi; ushbu normativ hujjatlar asosida Viloyat tibbiyot tizimi sohasida ham ko'plab amaliy ishlar yo'lga qo'yildi. Jumladan, qishloq vrachlik punktlari optimallashtirildi va ularda faoliyat ko'rsatadigan tibbiyot xodimlarini xizmat uy-joyi bilan ta'minlash tartibi ishlab chiqildi, «Elektron poliklinika» tizimiga bosqichma-bosqich o'tilishi boshlandi, shifokorlarga 2,0 stavkada ishlash va nafaqalarini to'liq olishga ruxsat berildi; shifokorlarning xususiy tibbiyot amaliyoti bilan shug'ullanishi mumkin bo'lgan xizmat turlari 50 tadan 126 taga ko'paytirildi, dori vositalari va tibbiy buyumlarni ro'yxatdan o'tkazish muddatlari ancha qisqartirildi.

Respublikada ijtimoiy dorixonalar tarmog'i va tibbiy tez yordam shahobchalari faoliyati keng yo'lga qo'yildi.

Xulosa qiladigan bo'lsak, mustaqillikning dastlabki o'n yilliklarida sohani malakali mutaxassislar bilan ta'minlash yuzasidan ham ma'lum o'zgarishlar qilindi, ammo viloyatda tibbiyot tizimini zamonaviy bilim va tajribaga ega bo'lgan kadrlar bilan ta'minlash borasida qator qiyinchiliklar yuzaga keldi. Chunki, shu davrda soha xodimlariga yetarlicha ish xaqalarining berilmasligi, mustaxassislarning o'z faoliyatidan moddiy manfaatdorlikning yo'qligi, ayniqsa, yosh mutaxassislarni rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlashning yo'qligi joylarda kadrlar qo'nimsizligiga sabab bo'lib, tizimni mutahassislarning bilan ta'minlanish jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatdi.

Foydalanilgan manba va adabiyotlar ro'yxati:

1. Surxondaryo viloyatining ijtimoiy rivojlanishidagi ayrim ko'rsatkichlar tahlili. 1991-2000. VXISB. 2-kitob. 111-bet.
2. Termiz tumani sog'liqni saqlash bo'limi joriy arxivi. 115-yig'ma jild. 36-varaq.
3. Mo'minova G.E. O'zbekistonda sog'liqni saqlash tizimi tarixi (1917–1991 yillar). – Toshkent: Yangi nashr, 2015. –336 b.
4. Jarqo'rg'on tumani sog'liqni saqlash bo'limi joriy arxivi. 98-yig'ma jild. 88-111-varaq.
5. Raximov B.S. O'zbekistonning mustaqillik yillarida ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy hayoti (Surxondaryo viloyati misolida, 1991-2018 yillar). – Toshkent: «Yangi nashr», 2019. - 196 b.
6. Surxondaryo viloyat hokimligi Iqtisodiyot va statistika boshqarmasi. 1998 y. 10.01.25-bet.
7. Boysun shahar hokimligi, iqtisodiyot va statistika bosh boshqarmasi 2000 y 20.01. 27 bet.
8. Surxondaryo viloyat davlat arxivi. 77-fond, 1-ro'yxat, 168-hujjat.
9. Surxondaryo viloyat ko'p tarmoqli tibbiyot markazi joriy arxivi. 115-yig'ma jild. 36-varaq.
10. Berdiyev T. El salomatligi yo'lida (Surxondaryo viloyati 1-son shifoxonasi tarixi). Termiz, 1995. - 44 b.
11. Surxondaryo viloyat ko'p tarmoqli tibbiyot markazi joriy arxivi. 2007 y. 120-yig'ma jild. 15-varaq.
12. Surxon tongi gazetasi. 2007 yil 27 oktabr.
13. Surxondaryo viloyat ko'p tarmoqli tibbiyot markazi joriy arxivi. 2007 y. 115-yig'ma jild. 45-47-varaq.
14. Djumanov S.A. O'zbekistonda sog'liqni saqlash tizimi asosiy yo'nalishlarining rivojlanish tarixi (1991-2015 yy.) Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) diss. avtoroferati. – Toshkent, 2019.
15. Surxondaryo viloyat sog'liqni saqlash boshqarmasi joriy arxivi. 95-yig'ma jild. 70-73-varaq.
16. Surxondaryo viloyat sog'liqni saqlash boshqarmasi joriy arxivi. 110-yig'ma jild. 50-54-varaq.
17. Surxondaryo viloyat ko'p tarmoqli tibbiyot markazi joriy arxivi. 115-yig'ma jild. 60-63-

varaq.

18. Tursunov S, Qobilov E., Murtazayev B., Pardayev T. Surxondaryo tarixi. – T: Sharq, 2004. – B. 608.

BUXORO AMIRLIGINING BOYSUN VA DENOVA BEKLIKLARIDA TA'LIM TIZIMI

Tojiyev Jasur,

Termiz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

Annotatsiya: Bugungi kunda Yangi O'zbekistonda ta'lim-tarbiya sohasida amalga oshirilayotgan tadbirlar, dastur va qonunlarni ishlab chiqish hamda amaliyotga tatbiq etishda bu borada Buxoro amirligi va uning tarkibida bo'lgan Boysun, Denov va Sherobod bekliklarida asrlar davomida rivojlanib kelgan boy tajriba maktabini o'rganish, tegishli saboq chiqarish muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: Ta'lim tizimi, Boysun, Denov, madrasa, maktab, Hududiya, Sayyiod Otaliq, mudarris.

Аннотация: В разработке и реализации мероприятий, программ и законов в области образования в Новом Узбекистане сегодня используется школа богатого опыта, сложившаяся на протяжении веков в Бухарском эмирате и входящих в его состав провинциях Байсун, Денов и Шерабад. важно учиться, извлекать соответствующие уроки.

Ключевые слова: Система образования, Байсун, Денов, медресе, школа, Худудия, Саййод Аталиқ, мударрис.

Abstract: In the development and implementation of the activities, programs and laws in the field of education in New Uzbekistan today, the school of rich experience that has developed over the centuries in the Bukhara Emirate and its constituent provinces of Boysun, Denov and Sherabad it is important to learn, to issue relevant lessons.

Key words: Educational system, Boysun, Denov, madrasa, school, Hududiya, Sayyiod Ataliq, mudarris.

Mamlakatdagi siyosiy vaziyat tahlilining ko'rsatishicha, bu davrda huquqsizlik, tashqi

aloqalar cheklanishi natijasida kuchaygan biqlik sharoiti nafaqat ijtimoiy sohada, balki madaniy hayotda ham turg'unlikni kuchaytirgan. Xususan, ta'lim tizimida bu holat yaqqol ko'zga tashlangan.

An'anaviy ta'lim tizimi ikki bosqichdan iborat edi: quyi (boshlang'ich ta'lim) va yuqori (madrasa) bosqich. Maktablar davlat tomonidan mablag'lashtirilmagan. Ular idora qilinishi va ta'minoti jihatidan asosan ikkiga bo'lingan: umumiy va hususiy[3;908]. Buxoro amirligi hududlarida mavjud bo'lgan maktablarda bolalarning o'qish muddati ularning iqtidori va qobiliyatiga qarab kamida 6 yil, uzog'i bilan 10 yilni tashkil etgan.

Maktab binolari zarur shart-sharoitga ega emas edi. Vaqfnomalarda qayd etilishicha, ular yog'och, xom va pishiq g'ishtdan bino qilingan[9]. Maktab binosi odatda bir xonadan iborat bo'lib, bolalar bo'ya yoki sholcha ustida o'tirishar[10], xonalar kichik, tor va yaxshi yoritilmagan, sanitariya-gigiena talablariga javob bermagan, o'quvchilar o'tiradigan joy nam va zax bo'lgan[11].

Boshlang'ich maktablar asosan g'uzar va masjidlar, ba'zilar esa madrasalar qoshida bo'lgan[1;55]. Shahar va qishloqlarning qariyb barchasida bunday maktablar faoliyat yuritgan[12]. Maktablarda o'g'il va qiz bolalarga alohida, ajratilgan holda ta'lim berilgan. O'g'il bolalar masjid, madrasa va qorixonalarda, qiz bolalar esa otin oyilar uyida yoki o'z xonadonlarida o'qitilgan. Maktablar asosan musulmonlarning xayr-ehsonlari yoki mahallalarda yashovchi aholining umumiy mablag'lari hisobidan qurilar edi[8;210].

Maktabda bolalarning o'qishi uchun to'lov ota-onalar tomonidan qoplanib, bir yillik to'lov har bir bola uchun 1 tildan 3